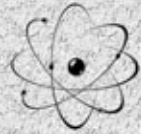

«ПЕДАГОГІКА СВОБОДИ» У ГРОМАДСЬКО- ДЕРЖАВНІЙ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЛІЦЕЄМ

Наука -
школі

У статті розкрито сутнісне поняття «педагогіки свободи» та екстрапольовано основні її постулати на модель громадсько-державної системи управління навчальним закладом; представлено апробовану модель управління Українським гуманітарним ліцеєм Київського національного університету імені Тараса Шевченка у контексті концептуальних вимірів акмеуправління, акменавчання та акмевиховання у взаємодії із наукою, соціумом й інформаційним простором.

УДК 37.014.13:
37.091.113

Ганна САЗОНЕНКО

Директор Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, народний учитель України, кандидат педагогічних наук

Ключові слова: свобода, педагогіка свободи, автономія школи, громадсько-державна модель управління, саморозвиток управління, акменавчання, акмевиховання, управління науково-дослідницьким процесом, свобода слова, школа в інформаційному просторі.

Олена ІВАЩЕНКО

Заступник директора з навчальної роботи Українського гуманітарного ліцею КНУ імені Тараса Шевченка

Сучасний стан системи освіти в Україні не дає можливості здійснювати головну її функцію – забезпечувати соціально-економічний розвиток держави та конкурентоспроможність. Нині Україна посідає 79 місце зі 148 країн у рейтингу освітніх послуг і 152 місце зі 180 країн за рівнем корупції.

Шлях міжнародної інтеграції (європейськості) шкільної освіти, складного українського періоду державотворення вимагають від освітян переосмислення цінностей, додання усталених стереотипів, адекватних кроків у розвитку освіти.

Ще в 1970 р. Елвін Тоффлер у книжці «Футурошок» писав: «Те,

що вивчається в нашій освітній системі сьогодні, є безнадійним анахронізмом... Найбільш негативні риси сучасної освіти – жорстка регламентація життя, ігнорування індивідуальності..., авторитарна роль учителя...» Ці ознаки й нині, на жаль, характерні для нашої освіти: реформи – лише слова (окрім єдиної – запровадження ЗНО, що сприяє рівному доступу до освіти й аж ніяк – забезпеченню якісної освіти). А якість освіти – це її свобода, що забезпечується громадянським соціумом.

Наталія НЕСТЕРЕНКО

Заступник директора з виховної роботи УГЛ КНУ імені Тараса Шевченка

Факти говорять:

МОН України констатує:

- вакансій у загальній середній освіті немає, проте «старіння» педагогічних кадрів та рівень професійної компетентності учителів викликають тривогу (згадаємо І.Л. Лікарчука «Учителів багато, а вчити нікому»), 52% вчителів у 2014 р. не справились з учнівськими тестами ЗНО.
- в Україні у 2015-2016 р. – 17337 ЗНЗ; найбільша кількість учнів в одному класі в столиці та м. Дніпропетровську, найменша в Луганській області. Водночас кількість учнів на одного вчителя менша, ніж на одного професора ВНЗ та школи будь-якої країни Європи і втричі менша, ніж в школах Південної Кореї, Японії чи Сінгапура («стрибок східного тигра»);
- в Україні 441 вишів, серед яких 28 педагогічних університетів, найбільший Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, в якому навчається майже 30 тис. студентів, а «взяти» на роботу нікого і лише 10-12 % випускників приступають на посаду вчителя, в більшості це – секретарі й продавці.
- за даними Міністерства фінансів України, у 2014-2015 р. витрати на одного учня ЗНЗ на рік становили від 8,5 (8,6) тис. грн. (Харківська і Одеська обл.), м. Київ 10,8 тис. грн., а Івано-Франківська 15,1 тис. грн.; учень гірської та сільської школи використовує понад 30 тис. грн.;
- Сучасні соціологічні дослідження свідчать: 58% старшокласників не мають життєвого ідеалу, а більше 50% молоді не пов'язують своє майбутнє з Україною.
- Якщо ми не замислюємося над ідеалами, цінностями українського суспільства, не співвідносимо свою діяльність із уселюдськими цінностями, ми позбавляємо своє суспільство майбутнього. Ідеться, у першу чергу, про суспільну мораль. Сократ мораль усвідомлював як силу, що стоїть над особистістю, визначаючи сенс її діяльності.
- Українські політики не завжди розуміють, що так звані критичні проблеми освіти – її якість і пріоритетність, рівний доступ, свобода вибору, працевлаштування, ефективність і фінансування – не є лише власне освітніми. Система освіти існує не у вакуумі. Завдання, які належить їй розв'язувати, успіхи, яких вона досягає, невдачі, від яких потерпає, обумовлені головним чином зовнішніми факторами, конкретними соціально-економічними умовами. При цьому в ланцюгові причинно-наслідкові зв'язки «освіта – економіка» позитивні результати від освіти виявляються в економіці країни через кілька років, навіть через десятиліття. На жаль, український політикум в очікуванні «дива» від запроваджуваних реформ (швидкого макроекономічного ефекту) не завжди розуміє сутність поняття «криза в освіті».

СУТІСНІ ПОНЯТТЯ

Великий тлумачний словник сучасної української мови В.Т. Бусел, 2005 дає таке визначення поняття «свобода» – це «відсутність політичного й економічного гноблення, утиску та обмежень; воля». Це поняття має багато похідних: демократичні свободи, свобода слова, волелюбність, «педагогіка свободи».

АВТОНОМІЯ ШКОЛИ ТА АКМЕУПРАВЛІННЯ

Не існує в суспільстві більш діалектичного багатогранного поняття ніж школа. Успішну школу можна створити лише спільними зусиллями: освітян, батьків, громадських організацій та **учнів**. Процес творення й розвитку школи непростий і як стверджують...на 80 % залежить від керівника – лідера – стратега – вільнодумця. А тому будь-яку школу розпізнають за прізвиськом директора. А свобода учителя – це свобода закладу (сучасною мовою «автономія»).

У законодавстві України ми безпосередньо не знайдемо визначення поняття «автономія навчального закладу», однак його інтерпретація щодо вищого навчального закладу міститься в законах «Про вищу освіту». Водночас таке визначення наводить Модельний закон «Про освіту» (1999). Згідно з цими документами **автономія навчального закладу** визначається як «самостійність у підборі й розстановці кадрів, здійсненні навчальної,

наукової, фінансово-господарської та іншої діяльності відповідно до законодавства та статуту навчального закладу».

«Автономія навчального закладу – це право самостійно, без втручання ззовні вирішувати питання підбору і розстановки кадрів, здійснювати навчальну, наукову, фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства та статуту навчального закладу».

Базуючись на розумінні «автономія», наголошуємо на необхідності розробки громадсько-державної моделі управління, у якій оптимально узгоджуються компетенції, повноваження, функції і відповідальність усіх суб'єктів освітньої політики, передусім навчального закладу.

Управлінський процес – це сукупність послідовних дій, що орієнтують на досягнення певних результатів. Дослідники теорії управління вважають, що кожна з цих функцій має своє місце в загальній системі циклу, виконує лише їй притаманну роль і не може бути ігнорована без ризику припуститися диспропорції в управлінській діяльності.

Проте, поряд із потенціалом акмеолога-управлінця шлях до вищих досягнень залежить від тієї «команди», що бере участь в отриманні результату, від злагодженості з виконавськими структурами. Об'єднувальним чинником тут має стати **поєднання індивідуального «акме» окремого управлінця і його «вклю-**

САМОРОЗВИТОК УПРАВЛІНЦЯ

Як розуміє вчитель ліцею поняття «свободи»?

Кілька думок із запропонованої анкети:

- «На мій погляд, під **«педагогікою свободи»** розуміється вільне функціонування навчального закладу незалежно від районних інстанцій, вільне, незалежне, об'єктивне оцінювання учнів на ЗНО, міжнародних тестах, а не ДПА у тій самій школі зі своїми вчителями та якісне самовдосконалення вчителя як становлення професіонала за самостійно обраними технологіями».
- «Самосвідомість, самоконтроль і самоорганізація, відповідальність за спільну справу, високий рівень якості освіти, робота на довірі, повазі, взаєморозумінні».
- «Словосполучення **«Педагогіка свободи»** не було властивим у терміносистемі радянської школи. І все ж повернемося до витоків (Ad fontes)».

Із відповідей на запитання анкети, проведеної фондом «Відродження», «Що таке автономія школи?»:

- «Це децентралізація школи, звільнення її від надмірного контролю».
- «Автономія школи – це юридична та фінансова самостійність, право на індивідуальне бачення педагогічних перспектив учнів та педагогів».
- «Автономія школи – це можливість приймати колегіальні рішення, наявність достатньої кількості коштів, що дають змогу мінімізувати вплив Міністерства освіти на внутрішню політику школи».

Загальні функції управління, послідовно змінюючи одна одну, утворюють універсальний управлінський цикл:

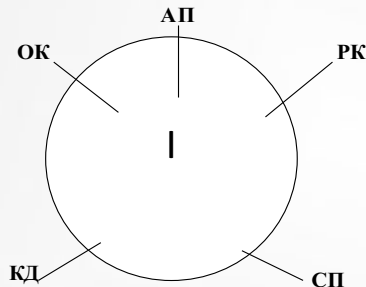

Схема 1. Управлінський цикл

- АП – Аналіз (аналітико-прогностична);
- РК – Регулювання (регулятивно-корекційна);
- СП – Планування (стратегічне);
- І – Інформація (контрольно-оцінювальна);
- КД – Контроль (діагностування);
- ОК – Організація (організаційно-координаційна).

чення» в команду. Звідси необхідність створення команди, здатної до досягнення спільної вершини, тобто «командне акме». Для цього необхідно мати вищий рівень майстерності формального лідера, який правильно використовує ресурс команди в межах конкретних завдань.

Колектив можливий у тому випадку, якщо розвинені спілкування й комунікація між членами, принципи і свободи самореалізації в частинах колективу, його цілісність, а кожен представник команди спроможний до самоорганізації і самовизначення. І що найважливіше – прийняття командою ідеї (визначення місії) – це те, навколо чого можливе об'єднання команди («різномудцями», нині – вільномудцями).

Особливим є вплив еліт у формуванні управлінського освітнього простору. Країна, позбавлена елітних спеціалістів, не вирізняється стабільністю, творчістю, інноваційною діяльністю... Україна потребує створення елітарного прошарку професійних управлінців в освітній галузі.

В управлінні макрогрупою, а це – навчальний заклад як соціокультурна система «людина-людина», базою виступають *ідеали й цінності*, відносно яких будується цілепокладання, зміст і навіть результат. У такому випадку зменшуються індивідуальні й ситуаційні. Управлінець, маючи справу з макрогрупою, може реконструювати їх поведінку лише щодо прийнятих ідеалів і цінностей. Тут ідеться про духовну зрілість як управлінця, так і команди.

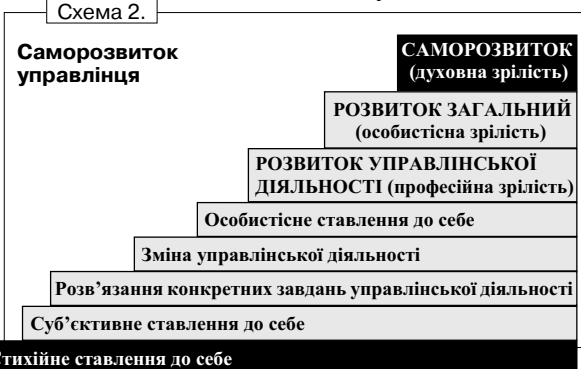
Зазвичай, зрілість управлінця виявляється в лідерстві. Лідерство справжнє, а не встановлене номенклатурно, як це було за радянських часів (на жаль, ми спостерігаємо, що продовжується це й донині). Хоча й за тих часів жили й творили справжні лідери... Теперішній час дає змогу кожному, хто вважає себе потенційним лідером, бути таким. Проте чи кожен здатен перетворити свою потенційну енергію на кінетичну? Чи кожен спроможний перетворити слова «я зможу» на «я зміг»?

ЧИ ТЕПЕРІШНІЙ ДИРЕКТОР – ЛІДЕР КОМАНДИ? КЕРІВНИК? УПРАВЛІНЕЦЬ?

Як зазначав Хосе Марія Ескріва¹: «Свобода освіти – просто одна зі сторін загальної свободи. Я вважаю, що особиста свобода необхідна

¹Від ред.: Хосемарія Ескріва де Балагер (Josemaría Escrivá de Balaguer) – святий римо-католицької церкви, іспанський священник, засновник католицької організації Опус Деї // Вікіпедія.

Схема 2.

всім і у всьому, що законно з моральної позиції. Тим самим свобода освіти потрібна на всіх рівнях і для всіх людей». Думаємо, і для директора школи.

ЧИ Є ВОНА? І В ЧОМУ Ж ВОНА ВИЯВЛЯЄТЬСЯ?

Передусім у балансі. Адже, з одного боку, директор – це управлінець, головне завдання якого – «тримати щит над школою», а з іншого – він теж член педколективу, який потребує захисту та підтримки. Директор повинен балансувати між дотриманням інколи доволі суперечливих законодавчих та нормативних актів, створюючи школу, у якій кожна дитина змогла би бути собою. Проте *нині можемо констатувати нестачу свободи у шкільній освіті нашої держави.*

У таких непростих умовах для успішного розвитку навчального закладу нарівні з кадровими, матеріально-технічними, інформаційними ресурсами директор має застосовувати *ресурс власної свободи*, який виявляється:

- у пошуку свого вчителя;
- у виборі індивідуального проекту розвитку школи;
- у свободі формування власної управлінської команди;
- у захисті від брехні та негативу;
- у свободі від педагогічних стереотипів;
- у можливості фінансової свободи, хоча б у межах кошторису.

АКМЕНАВЧАННЯ: МЕЖІ СВОБОДИ ЧИ СВОБОДА БЕЗ МЕЖ?

Навчальна діяльність у будь-якій школі – чітко регламентована та найбільш консервативна з точки зору рекомендацій Міністерства освіти і науки України, і, здавалось би, простір для творчості та свободи відсутній. І головне питання директора та його команди – як у рамках жорстких нормативних меж, при стандартних уніфікованих навчальних планах

створити власний академічний простір закладу?

Думаємо, що починати варто із формування індивідуального навчального плану. Ліцейний індивідуальний робочий навчальний план окрім основних вимог Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Положення про загальноосвітній навчальний заклад враховує основні постулати ліцейних концепцій: Розвитку ліцею, Профільної освіти, Національно-патріотичного виховання «Громадянин України III тисячоліття», ліцейної програми «Обдарованість» та власного Статуту.

Перш за все чітко зазначаємо профілі навчання. У ліцеї вони незмінні протягом всієї історії закладу: філологічний, юридичний, економічний, історико-філософський. Інваріантна складова навчального плану забезпечує виконання Державного стандарту загальної середньої освіти; варіативна – профільність гуманітарної освіти та враховує акмеологічну зрілість випускника, індивідуальну траєкторію розвитку особистості. Саме в цій частині і криються найбільші можливості для свободи вибору. Проте основна проблема – це кількість навчальних дисциплін (у атестаті випускника їх орієнтовно 22-23!) та кількість годин на вивчення окремого предмету. Давно доведено, що 1 години (а тим паче 0,5) на тиждень не достатньо для забезпечення якісного результату.

Не маючи власної повноцінної бази для організації вивчення навчальної дисципліни «Захист Вітчизни», у індивідуальному навчальному плані передбачено її опанування учнями за модульною системою на базі Військового інституту КНУ імені Тараса Шевченка.

Також для ефективного забезпечення навчальної діяльності ліцею, ми використовуємо ресурси Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, лабораторну базу природничих факультетів, кадровий потенціал гуманітарних ін-

ститутів та факультетів університету для забезпечення якісного викладання других іноземних мов, елективних курсів та факультативів.

Індивідуальний план передбачає певні особливості організації навчального процесу. Так, навчальні заняття у ліцеї здійснюються за семестровою системою, упродовж навчального року для учнів вводяться щомісячні бібліотечні дні, кількість яких відповідає сумарній кількості весняних і осінніх канікул.

Рекомендації МОН України передбачають самостійне визначення доцільності проведення навчальної практики. У ліцеї, відповідно до рішення педагогічної ради навчальна практика організовується для учнів 8 та 10 класів. У поточному навчальному році передбачаються такі види практики: Для учнів 8 класів – «Ліцеезнавство», мовні школи; для учнів філологічної групи – перекладацька, журналістська; для історичної групи – архівна, археологічна, музеєзнавча, мовна; для економічної групи – банківська справа, підприємницька діяльність, особливості економічного перекладу; для юридичної групи – судоустрій, нотаріат, прокуратура, основи юридичної лінгвістики.

Останнім часом, особливо з огляду на вимушені перерви у навчанні (профілактичні заходи, карантини, форсмажорні обставини, заметілі, морози) набирає актуальності можливість здійснення дистанційного навчання. Наш ліцей має і таку практику. На офіційному сайті закладу розміщено «Хмарні сервіси» учителів, які були надактуальними у січні-лютому 2016 року. Наші учні долучилися до інтернет-навчання україно-ізраїльського проекту «10 хвилин школи».

Важливим аспектом в організації процесу учіння є талановитий, непересічний педагог. Кадрова стратегія ліцею базується на тезі «Від пошуку свого учителя до становлення висококомпетентного професіонала». Так, стати ліцейним учителем не просто. Постійна робота над собою, інфор-

мальна освіта, бажання більшого роблять нас гарними фахівцями. І тут завдання адміністрації – створити умови для фахового зростання учителів. Учитель же має бути вільним у виборі педагогічних технологій, в ліцеї – акметехнологій. Учень має право на вибір власної індивідуальної освітньої траєкторії, індивідуального освітнього меню, темпу руху тощо. Особливо це важливо для закладів нового типу, у яких навчаються діти з високими освітніми потребами і можливостями.

АКМЕВИХОВАННЯ І ГРОМАДСЬКО-ДЕРЖАВНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ

Змінився час, змінюються і вимоги до людини, її освіченості. Життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної самостійно мислити, пропонувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. «Покажіть мені систему виховання, і я скажу, в якій державі ви хочете жити», – ці слова, сказані колись Платоном є на сьогодні актуальними.

Що ж має бути первинним: навчання чи виховання? На це маємо відповідь у наших 10 правилах ліцейного життя: пріоритет виховання над навчанням. Уся система виховної діяльності спрямована на реалізацію високої місії ліцею як Українського навчального закладу не лише за статусом, але й за духом – плекання національної еліти України. Ми думаємо, осмислюємо, апробуємо, реалізуємо новітні підходи в освіті, спираючись на традиції народної педагогіки, закладеної К. Ушинським, С. Русовою, Г. Ващенко, національної педагогіки (В. Сухомлинського, О. Захаренка), йдемо до європейськості шкільної освіти, яка полягає у зорієнтованості на такі цінності, як повага до прав людини, демократія, свобода, спрямовані на формування автономних, відповідальних та активних громадян Європи завтрашнього дня.

Ми разом творимо свій акмепростір, в основі якого виховна система, її складові утворюють своєрідний «виховний трикутник» правильний, рівноправний, в якому в центрі дитина й три рівноправні сторони виховного впливу: батьки, учителі, соціум (Схема 2). Виховання у ліцеї – це, перш за все, сталий, цілеспрямований процес створення акмепростору для саморозвитку та самовиховання ліцеїста, формула якого «європейський трикутник»: хочу – могу – стану).

ЯКИМ ЧИНОМ У НАШІЙ КРАЇНІ ВИХОВАТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ, ДУХОВНО ЗРІЛУ, НАЦІОНАЛЬНО СВДОМУ ОСОБИСТІТЬ?

По-перше, розроблення Концепції національно-патріотичного виховання «Громадянин України III тисячоліття» (автори Г.С. Сазоненко, В.В. Стрілько, президент Міжнародного освітнього фонду ім. Ярослава Мудрого) її реалізація через діяльність кафедри національного виховання та проектування діяльності 12 виховних моделей груп у ліцеї, як-от: «3 Україною в серці», «Європейська Україна – моя рідна земля», «Вектори української свободи» тощо. Кожна модель має свою змістову діяльність, але всі моделі об'єднує головна мета: забезпечення процесу виховання Індивідуальності, Особистості, Людини в єдності інтелектуального, морального й громадянського; створення умов для формування ліцеїста – громадянина України, Європи і Світу, якому притаманні духовність, демократична громадянська культура, усвідомлення цінності свободи, прав людини, відповідальність, готовність до компетентної участі у громадському житті.

По-друге, еліта виховується елітою. Традиційними в ліцеї стали зустрічі – діалоги з Першим Президентом України, головою Піклувальної ради ліцею Л.М. Кравчуком у День всеукраїнського референдуму, Блаженним Любомиром Гузаром, Героєм України,

Лауреатом премії імені Тараса Шевченка Левком Лук'яненком, головою Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка П.М. Мовчаном, культурно-мистецькою, бізнесовою та науковою елітою України.

По-третє, акмевиховання здійснюється через громадсько-державну модель управління ліцеєм та забезпечується консолідацією зусиль батьків, учителів, громадських інституцій у вихованні національної еліти України (громадян Європейської спільноти). Це друге правило ліцейного життя: дотримання принципу системності: дитина - родина - ліцей - державні інституції. Важливим у вихованні є і створення унікального діяльнісного, естетичного, високодуховного, патріотичного, здоров'язбережувального акмепростору. Отже, ліцей – це «територія свободи», де свобода педагогічної думки, вільного виховання є головним «секретом» успіху. Відомо, що у сучасних умовах розвиток освіти – це не лише справа держави, а й сфера багатоаспектної партнерської взаємодії. Школа – не замкнена, а відкрита система, за неї має нести відповідальність суспільство.

Акмеологічна парадигма ліцею визначає родинність як засадничий тип суб'єктності освітнього процесу. Саме цим зумовлюється виняткова роль Батьківської ради в реалізації освітньої місії ліцею, створенні дієвої системи взаємодії, у якій виховання перетворюється на співпартнерство, співвиховання, співудосконалення.

Схема 3.

Представники батьківської громадськості беруть участь в обговоренні найважливіших ліцейних документів: Концепції національно-патріотичного виховання «Громадянин III тисячоліття», Програми «Обдарованість», питань щодо стратегії розвитку ліцейної освіти, вони є учасниками психолого-педагогічних консиліумів, педагогічних рад.

Крім того, батьки є безпосередніми учасниками виховного процесу: залучаються до проведення урочистих подій, діалогів, лекторіїв, майстер-класів; проводять екскурсії, подорожі; відвідують уроки вчителів ліцею протягом I семестру; беруть участь у родинних святах.

Сучасна українська школа перебуває в пошуку нових концептуальних підходів до здійснення взаємодії із соціумом. Саме спільні зусилля держави та громади як рівноправних партнерів у створенні стратегій реформування освітнього простору, забезпечення контролю якості освіти, посилення соціального захисту всіх учасників, може забезпечити повноцінне та всебічне розв'язання проблеми державного управління у сфері освіти. Окреме місце в громадсько-державній моделі ліцею належить Громадським інституціям, а саме: Міжнародному фонду імені Ярослава Мудрого, ГО БФ «Національна еліта», Всеукраїнському БФ «Соборність», Всеукраїнському БФ «Таблеточки», Всеукраїнському БФ «Стефанія», Дитячому дошкільному закладу № 591, Щорсівській середній школі Чернігівської області, Асоціації українських правників, Асоціації випускників «Родина цінність», які забезпечують різні напрямки співпраці. Таким чином відбувається взаємодія ліцею та громадських інституцій. Це і благочинна діяльність (участь у благодійних акціях): допомога пораненим бійцям АТО, дітям із хворобами опорно-рухового апарату (до свята Святого Миколая в рамках співпраці з дитячим садком «Надія»); хворим дітям-сиротам НСЛ «ОХМАДИТ»;

і соціальна співпраця, і розвиток та підтримка творчих та обдарованих дітей.

ЯКИМ ЖЕ ЧИНОМ ВІДБУВАЄТЬСЯ ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ В АКМЕПРОСТОРІ ЛІЦЕЮ?

1. Створено нормативно-правову базу життєдіяльності та співпартнерства «ліцейної родини»:

- Концепцію розвитку Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
- Концепцію національного виховання «Громадянин України III тисячоліття» (автори: Г.С. Сазоненко, В.В. Стрілько);
- Програму «Обдарованість» (2015 рік),
- Положення про Батьківську раду ліцею;
- Маніфест ліцеїста;
- Статут ліцею;
- Правила ліцейного життя, педагога-вихователя, ліцеїста, що визначає чітко, конструктивне планування, творчість, ініціативність, атмосферу співпраці й довіри, взаємної поваги та підтримки.

ЯКИМ МАЄ СТАТИ ВИПУСКНИК УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ? ЯК ВИХОВАТИ ЛІДЕРА З ДЕМОКРАТИЧНИМ ПОГЛЯДАМИ?

По-перше, громадянином України, патріотом, *по-друге*, лідером, людиною відкритою до новацій і творчого пошуку, а тому Учнівський парламент також важлива складова у громадсько-державної моделі і реалізації педагогіки свободи. Держава потребує лідерів нової формації, компетентних, відповідальних, здатних мислити неординарно. Проблема виховання молодих лідерів – це проблема підготовки людини майбутнього – патріотичної, динамічної, відкритої до новацій і творчого пошуку – громадянина, який відповідає вимогам XXI століття.

Учнівське врядування створює широкі можливості для особистісного розвитку, це засіб розширення діапазону діяльності дорослих і дітей – членів єдиної ліцейної родини, збільшення можливостей для їхнього об'єднання, творчого пошуку, виявлення ініціативи.

У ліцеї функціонує парламентаристська модель врядування – Учнівський парламент. Ліцейний парламентаризм має давні й глибокі традиції. Біля його витоків стояли ті ліцеїсти, які тепер репрезентують молоду українську державну політичну, культурну, наукову, бізнесову еліти. Саме ними був розроблений Маніфест ліцеїста, Положення якого й до сьогодні визначає ціннісні координати ліцейного життя.

А отже, свобода в українській освіті – це спільна відповідальність держави, громадянського суспільства,

учителів і батьків за виховання майбутніх громадян.

УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИМ ПРОЦЕСОМ В АКМЕОЛОГІЧНОМУ ЛІЦЕЇ

Метою управління науково-дослідним процесом має бути розробка, експериментальна апробація та впровадження перспективних освітніх технологій у навчально-виховний процес в умовах концептуально створеного освітнього простору та сприяння розвитку професійної компетентності педагогів, що розглядається як засіб і форма розвитку педагогічної науки та необхідною умовою активізації інноваційної діяльності педагогів освітніх установ.

Мета визначає основні *принципи управління науково-дослідним процесом*: європейськості; системності;

Схема 4

Модель громадсько-державного управління в ліцеї

наукової концептуальної обґрунтованості та об'єктивності; стратегічної спрямованості; адаптивності; інноваційності; вибору педагогом індивідуальної освітньої і науково-дослідної траєкторії (принцип альтернативності); пропорціональності взаємобміну і перетворювальної взаємодії; єдності інформальної освіти й організованої освітньої та науково-дослідної взаємодії; інтеграції та єдності особистісного та професійного розвитку педагога; методологічної рефлексії науково-освітньої і дослідницької діяльності педагога; ресурсозбереження; доброчесності; правової обґрунтованості.

Зазначені засадничі постулати обумовлюють відповідну **систему управління науково-дослідницькою діяльністю** (див. схему 5).

Основними **концептуальними категоріями системи управління науково-дослідницькою діяльністю** є:

Авторська педагогічна школа – це школа (об'єднання педагогів), що створюється навколо інноваційної ідеї й методологічної системи та покликана сприяти удосконаленню професійної компетентності та духовної й особистісної зрілості педагогів з метою виховання ними свідомих громадян України – людей державного рівня мислення, особистостей, що гармонійно поєднують високий інтелектуальний, духовний розвиток, самопізнання з пізнанням природи буття людини, всесвіту і суспільства, нації і вселюдства, основ розвитку матеріальної і духовної культури та спроможних втілювати у життя високі ідеали свободи і демократії, перебувати в стані гармонії з собою та світом.

Експертно-консультаційна наукова рада – умовне об'єднання, членами якого на правах експертів-консультантів є спеціально запрошені експерти, науковці (кандидати (доктори) педагогічних (психологічних) наук факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка). Рада консультує

лабораторію змісту та інновацій гуманітарної освіти та лабораторію психолого-педагогічних основ управління освітнім процесом щодо організації психолого-педагогічного експерименту відповідно до визначених критеріїв науковості на всіх етапах експерименту, методології, процедури, інструментарію та технологій, гіпотези дослідження; надає експертну оцінку валідності та надійності результатів; рекомендує до впровадження результатів експерименту. Також це запрошені науковці відповідно до профілів індивідуальної та колективної науково-дослідницької діяльності ліцеїстів (консультації, наукове керівництво, рецензування). Навчальний заклад має право на самостійний вибір наукових консультантів.

Лабораторії змісту на інновацій гуманітарної освіти та психолого-педагогічних основ управління освітнім процесом конструюють план-програму експерименту, визначають експериментальну групу для лонгітюдних досліджень, інструктують виконавців експерименту, науково обробляють результати дослідження, науково їх обґрунтовують, встановлюють закономірності та тенденції досліджуваного явища, формулюють висновки щодо підтвердження чи спростування гіпотези, готують документацію для експертного висновку валідності та надійності результатів, упровадження їх в освітній процес, а також провадять дослідження у межах своєї компетенції без залучення інших виконавців.

Науково-методична рада засобом постійного семінару-тренінгу з основ психолого-педагогічної експериментології залучає учителів та практичних психологів до виконання експерименту відповідно до умов експерименту з використанням визначених експериментальних технологій та впровадження їх на заняттях в експериментальних групах згідно з планом-програмою експерименту, збору та оформлення первинної інформації, підготовки до публікації розробок експериментальних

уроків, тез доповідей на конференції, методичні статті (отримуючи від науково-методичної ради рекомендацію до друку). Учителі та практичний психолог мають прагнути професійного просування від виконавця експерименту до ініціатора наукової та експериментальної творчості.

Предметні кафедри організовують науково-дослідницьку діяльність ліцеїстів у межах навчальної лабораторії профільних досліджень і лабораторії українознавства та здійснюють її педагогічне керівництво у тісному та ініціативному зв'язку з науковими керівниками з можливим залученням ресурсів та умов (у т.ч. лабораторних та виробничих), наданих установою наукового керівника або її партнерів.

Отже, тільки створення педагогічних умов ефективності науково-методичної роботи в навчальних закладах сприяють активізації науково-пошукової діяльності вчителів; чітко окреслюють інноваційні підходи до практичної індивідуальної діяльності; підвищують ефективність роботи над науково-методичною темою школи. Все це разом працюватиме на підготовку вчителів до інноваційної діяльності, формування методичної культури – вищої форми активності педагога, його творчої самостійності.

СВОБОДА СЛОВА І ШКОЛА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Сучасні ЗМІ – це сила, яка потужно і суперечливо впливає на думки, почуття та свідомість людини, перетворившись на головне джерело неформальної освіти, провідний чинник соціалізації. Дедалі стає все більш зрозумілим, що ЗМІ не лише прогрес у комунікативній сфері, а й небезпека, що полягає у надмірному психологічному тиску, вираженій тенденції до маніпуляцій.

Так за висловами у численних публікаціях та телевізійних репортажах, що висвітлюють взаємовідносини учасників навчально-виховного процесу, освіта переживає пандемію насилля, престиж учительської праці зні-

вельований, втрачений меседж Школи як храму науки, проблеми взаємодії Школа – Соціум на будь-якому рівні часто представлені силовими методами розв'язання конфліктів. Негативні зони перетину освітнього простору школи із соціальним простором особливо гостро сьогодні представлені в Інтернет-просторі, зокрема соціальних мережах, відгуках на інформаційно-довідникових сайтах тощо.

ЯК БУТИ ШКОЛІ В УМОВАХ АГРЕСИВНОГО МЕДІАПРОСТОРУ?

Активно діяти, випереджати, створювати імідж Школи майбутнього, європейськості української освіти, розвивати медіаінформаційну культуру, критичне мислення вчителя, учня, батьків...? Очікувати законодавчих, нормативних документів, які б регламентували кожен напрямок діяльності школи, взаємодію із соціумом...?

Наш вибір перший. Діяти і взаємодіяти. Діяти і взаємодіяти: із державними та громадськими інституціями, батьками та вихованцями для створення позитивного іміджу школи.

Створення іміджу за своєю психологічною сутністю є процесом двосторонньої взаємодії, в якому активну роль відіграє як навчальний заклад, імідж-образ якого створюють, так і громадськість, яка сприймає цей імідж. Як зазначає Г. Сазоненко: *«Діалог – це не просто розмова, бесіда, обмін інформацією, це також і певна співпраця на ниві спільного пошуку істини. Концепт діалогу презентує педагогіку співробітництва, конструктивність якої визначається спільним пошуком істини та передбачає відхід від лінійного, уніфікованого мислення на користь визнання й розуміння багатогранності, різноманітності світу».*

Таким чином, ресурс власної свободи школи в інформаційному просторі виявляється не тільки у свободі від педагогічних стереотипів, але і у захисті від брехні та негативу, в умінні цілеспрямовано формувати організаційну культуру школи як соціальної організації, а також співпрацювати та

СКЛАДОВІ PR:

- особлива функція управління, яка сприяє становленню організації (проекту) і підтримці її з боку громадськості, спілкуванню та взаєморозумінню із зовнішнім оточенням;
- особлива форма діалогу, що сприяє взаємовідносинам організації з громадськістю;
- механізм вирішення різних завдань та проблем через співпрацю та взаєморозуміння, насамперед із зовнішнім оточенням;
- можливість керівництва організацій бути інформованим про стан суспільної свідомості щодо результатів їх діяльності;
- можливість відповідних структур управління своєчасно реагувати на стан справ залежно від громадської думки;
- можливість обирати дієві інструменти та знаряддя для підвищення ефективності управлінської діяльності з урахуванням громадського пошуку та громадських очікувань;
- можливість попередження загрозливих ситуацій та своєчасне знаходження можливостей для ліквідації таких загроз, а також їх негативних наслідків;
- використання етичних засобів спілкування, які сприяють взаєморозумінню та громадській толерантності.

Технологія здійснення PR:

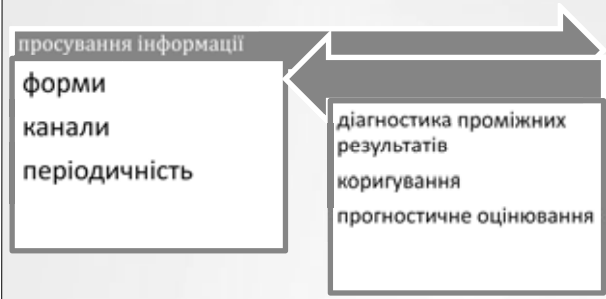
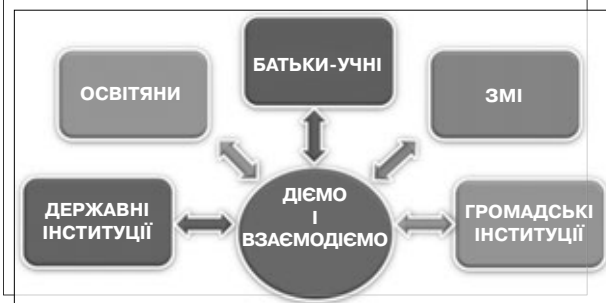

Схема 6.

Взаємодія «ЛІЦЕЙ-СОЦІУМ»

налагоджувати взаємодію із соціумом.

Як організувати взаємодію ЛІЦЕЙ-СОЦІУМ?

Сьогодні все більшої популярності набуває технологія «паблік рилейшн» - PR. На думку представника французької школи Філіпа Буарі, PR – це “моделі пошуку суспільного консенсусу” та “використання соціального менеджменту як комунікаційного діалогу”, в якому, на думку іншого французького фахівця Люсьєна Мотра, “досягається сприйняття громадськістю “викладених” та “посланих” інформаційних потоків”.

ЯКІ Ж ЗАВДАННЯ РОЗВ'ЯЗУЄ PR В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ?

На нашу думку, це:

- представлення життєдіяльності ліцею з використанням ЗМІ (телеканали, друковані видання), Інтернет-ресурсів (офіційний сайт ліцею, відеоканал, соціальні мережі тощо);
- моніторинг суспільної думки всередині школи з метою з'ясування задоволеності школою, вчителями, учнями, батьками;
- організація ефективного зворотного зв'язку із зовнішнім світом як реалізація одного із постулатів формування суспільної думки: „Думку більше визначають події, ніж слова”.

Взаємодія «ЛІЦЕЙ-СОЦІУМ»:

із державними інституціями:

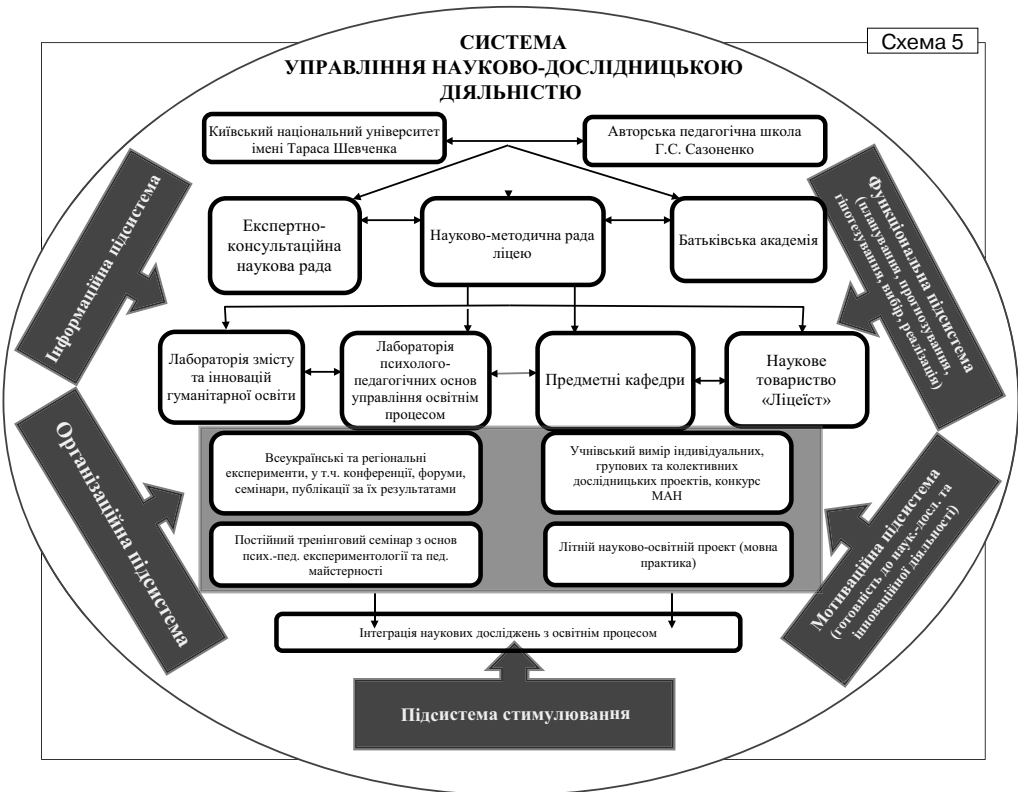
- обговорення проєк-

тів про освіту (Національна рада з питань реформ, Комітет ВР з питань освіти і науки, колегія Департаменту освіти, науки, молоді та спорту КМДА, Рада керівників закладів освіти Печерського району);

- презентація результатів діяльності на освітніх виставках, що їх організовує МОН України, НАПН України, компанія «Виставковий світ»;
із громадськими інституціями:
- співпартнерство з Координаційною радою з питань українців світу, представництвами провідних держав світу: American House English Teacher Resource Centre, British Council, представництвом ЄС в Україні, Goethe-Institut, міжнародні проекти та програми ЮНЕСКО;
- Благодійними фондами ім. Я. Мудрого, «Соборність», «Національна еліта»,

Всеукраїнським товариством «Просвіта» ім. Т.Шевченка;
Співпраця з колегами-освітянами:

- у межах Міжнародного освітянського «Партнер»-клубу, який об'єднав інноваційні заклади різних регіонів України, української діаспори, а також Німеччини, Італії, Словачії, Франції, КНР;
- проведення як Всеукраїнських, так і Міжнародних: форумів, симпозіумів, конференцій, семінарів, круглих столів з актуальних питань освітньої галузі;
із ЗМІ –
- анонсування та висвітлення подій ліцейного життя на телерадіо-каналі (цьогоріч: ТРК «Київ» – Посвята в ліцеїсти, Ранок по-київськи – «Піклувальна рада Українського гуманітарного ліцею святкує своє 20-річчя», Ера – «Міжнародна науково-практична конференція Акмеологічні засади інноваційного розвитку НЗ»)

Директор школи, ліцею, гімназії № 4-6'2016

- участь у телепрограмах – 1-й Національний: «Дебати PRO»;
- публікації у традиційних фахових виданнях (понад 200 публікацій тільки директора ліцею Г. Сазоненко, загальна кількість праць педколективу – понад 700) та освітніх порталах (Освітня політика, Методичний портал).
із батьками, учнями:
- Батьківські зустрічі (наради), відвідування уроків;
- Дні відкритих дверей, зустрічі з випускниками, відомими громадськими, визначними особистостями сьогодення;
- спільні уроки, науковий супровід. Така взаємодія, на наш погляд, додає позитивного статусу Школі,

Директору, Вчителеві та Освіті загалом.

ЯКІ ВІРТУАЛЬНІ ЗАСОБИ МОЖНА ВИКОРИСТАТИ ДЛЯ ВЗАЄМОДІЇ?

Один із шляхів – офіційний сайт ліцею, який є віртуальною візитівкою закладу та репрезентує життєдіяльність закладу: філософію, атрибути, історію, здобутки, освітній процес, інновації, ресурси, новини. Засобами електронної пошти ведеться інтерактивний діалог з громадськістю, вивчення суспільної думки здійснюється з використанням Google Forms (електронне анкетування), надається відкритий доступ до авторського відео каналу, здійснюється оприлюднення фінансової звітності діяльності благодійного фонду тощо.

Відкритий освітній портал ліцею, що є майданчиком для організації дистанційного навчання, на наш погляд, створює позитивний імідж професіоналізму педагогічного колективу.

ВИСНОВКИ

- Справжні зміни в шкільній освіті можливі лише знизу, адже за зачиненими дверима своєї школи освітню політику визначає її директор, а за зачиненими дверима свого класу – визначає вчитель.
- Лише вільна система освіти спроможна «зрощувати» людей, «запрограмованих» на свободу, на пошук істини, на творення нового...
- Свобода в українській освіті – це соціальна відповідальність держави, громадянського суспільства, учителів і батьків. За умови автономії максимум прав і свобод має бути надано закладу (школі, учителям, батькам, громадськості, самим учням). У школі мають чітко працювати механізми саморегуляції, функціонувати сучасні технології управлінської діяльності відповідно до принципу «менше держави – більше громадянського суспільства, довіра до освіти й відповідальність».

Анна Сазоненко, Елена Ивашенко, Наталия Нестеренко

«Педагогика свободы» в общественно-государственной модели управления лицеем

В статье раскрыто сущностное понятие «педагогика свободы» и экстраполированы основные ее постулаты на модель общественно-государственной системы управления учебным заведением; представлена апробированная модель управления Украинским гуманитарным лицеем Киевского национального университета имени Тараса Шевченко в контексте концептуальных измерений акмеуправления, акмеобучения и акмевоспитания во взаимодействии с наукой, социумом и информационным пространством.

Ключевые слова: свобода, педагогика свободы, автономия школы, общественно-государственная модель управления, саморазвитие управленца, акмеобучение, акмевоспитание, управление научно исследовательским процессом, свобода слова, школа в информационном пространстве.

Hanna Sazonenko, Olena Ivashchenko, Nataliia Nesterenko

The “Freedom of Pedagogy” in the Public and State Model of Lyceum Management

In the article the essence concept of «pedagogy of freedom» is exposed and its basic concepts are extrapolated on model of public and state system of educational establishments control; the approved model of the Ukrainian humanitarian lyceum of Kiev national university named after Taras Shevchenko is presented in the context of acmemanagement, acmededucation and acmeeducation cooperating with science, society and digital space.

Key words: freedom, pedagogy of freedom, school autonomy, public-state model, self-development of manager in education, acmededucation, acmeeducation, scientific and research process management, freedom of speech, school in digital space.